

PSYKOLOGI C

Undervisningsvejledning for Psykologi C

Vejledningen indeholder uddybende og forklarende kommentarer til læreplanens enkelte punkter. Citater fra læreplanen anføres i kursiv.

1. Fagets rolle

Psykologi handler om, hvordan mennesker sanser, tænker, lærer, føler, handler og udvikler sig universelt under givne livsomstændigheder. Den videnskabelige psykologi bruger naturvidenskabelige, samfundsvidenskabelige og humanistiske metoder, og resultaterne fra forskningen anvendes i mange forskellige sammenhænge til forståelse af mennesket. Fagets historiske baggrund indeholder filosofisk og videnskabelig teoridannelse. Psykologi i den gymnasiale uddannelse omfatter nyere forskning og teoridannelse inden for socialpsykologi, udviklingspsykologi, områderne kognition og læring samt personlighed og identitet

Det er kendetegnende for faget psykologi, at der sættes fokus på det enkelte individ og dets samspil med omgivelserne. Faget indeholder metoder fra såvel det humanistiske-, det samfundsvidenskabelige og det naturvidenskabelige område og anskuer ofte sit genstandsfelt fra en tværvideenskabelig synsvinkel. Psykologi har derfor rige muligheder for at indgå i forskellige former for samspil med andre gymnasiefag.

Undervisningen i faget har sit fokus i det specifikke psykologiske genstandsfelt. Faget grænser på den ene side op til biologifaget, i og med at de psykiske processer kan opfattes som sammenhængende med menneskehjernens og nervesystemets opbygning og funktion. Dette er tilfældet, hvis der eksempelvis arbejdes med blitzerindringer eller spejlneuroner. Og på den anden side nærmer faget sig samfundsfag, når psykiske processer undersøges i forbindelse med menneskets relationer til samfund og samfundsudvikling. Dette er eksempelvis tilfældet, hvis der arbejdes sociologerne Thomas Ziehes og Anthony Giddens beskrivelser af kulturforandringer i det moderne samfund. Selvom der således kan forekomme berøringsflader med andre fag, fastholder psykologifaget sit faglige fokus på undersøgelsen af - og teorier om – de psykologiske processers betydning for individers adfærd.

Psykologi på gymnasieniveau er et videns- og dannelsesfag, der afgrænser sig fra terapi og psykiatri.

Der arbejdes i psykologi fortrinsvist med nyere forskning og teoridannelse, som kan belyse aktuelle psykologiske forhold. Dette ekskluderer imidlertid ikke ældre teoridannelser, som stadig har forklaringskraft.

Elevernes tilegnelse af viden om psykologiske teorier og undersøgelser udfoldes i det faglige arbejde med fagets kernestof. Gennem arbejdet med kernestoffet etablerer faget et kulturmøde mellem elevernes egen grønlandske erfaringsverden og normer, tænke- og levemåder i den vestlige verden og andre kulturer. Diskussionen om de psykologiske teories kulturelle forankring og universalitet indgår i det grønlandske psykologifag.

2. Fagets formål

Viden og færdigheder

Eleverne skal have sådanne kundskaber i den videnskabeligt funderede psykologiske kernestof og metoder, at de har evne og lyst til at analysere og reflektere over psykologiske forhold af såvel faglig som almen karakter samt kompetence til på et grundlæggende niveau at forholde sig kritisk til psykologiske teories forklaringsværdi.

Undervisningen tager udgangspunkt i, at psykologi er et videnskabeligt fag. Eleverne udvikler deres kompetence til at analysere og reflektere over samspillet mellem individ og omverden med udgangspunkt i et psykologifagligt begrebsapparat. Der arbejdes med flere psykologiske teoridannelser til belysning af de problemstillinger, som i faget underkastes analyse. Herved opnår eleverne en nuanceret faglig viden, som gør dem i stand til at reflektere over og kritisk vurdere de enkelte undersøgelser og teoridannelsers forklaringsværdi.

Lærings- og arbejdskompetencer

Eleverne skal have kompetence til kritisk at analysere psykologiske problemstillinger samt i et vist omfang til at strukturere og vurdere psykologisk teori og empiri. I tilknytning hertil skal eleverne i et helhedsperspektiv kunne arbejde med psykologi i et fagligt samspil med naturvidenskabelige, samfundsvidenskabelige og humanistiske fag.

Psykologi kan i høj grad bidrage til, at det faglige samspil i en studieretning får tværvidenskabelig karakter. Gennem arbejdet med psykologiske begreber udvikler elevernes kompetencer i forhold til at supplere andre fags viden med en specifik psykologifaglig vinkel, som kan nuancere og udvide forståelsen.

Gennem arbejdet med psykologiske cases udvikler eleverne analytiske færdigheder og evne til at forstå psykologiske mekanismer og relationer, som påvirker forholdet mellem individ og omverden. Ved at arbejde med forskellige psykologiske teorier og undersøgelser udvikles elevernes evne til at forholde sig kritisk reflekterende i forhold til teoriernes forklaringsværdi.

Personlige og sociale kompetencer

Eleverne skal kunne reflektere over egen studiepraksis og de skal kunne samarbejde med andre. Eleverne skal på et fagligt grundlag kunne udvise forståelse og respekt for menneskers forskellighed på baggrund af personlige, sociale og kulturelle faktorer. I tilknytning hertil skal de kunne udvikle deres personlige identitet og deres mulighed for individuel og social udfoldelse.

Psykologi har et studieforbereende formål, idet det fremmer elevernes indsigt i kognition og læring. Derigennem øges elevernes mulighed for at reflektere over egne læreprocesser og udvikle hensigtsmæssige læringsstrategier.

Desuden styrker fagets teorisammenlignende refleksioner elevernes forståelse af, at videnskabelige forklaringer ikke er ”sandheder”, men netop må vurderes kritisk med udgangspunkt i deres metode og forklaringsværdi.

Arbejdet med psykologiske teorier om begrebet ”identitet” udgør et væsentligt dannelseselement i faget, idet viden om identitetsudvikling fremmer såvel elevernes personlige selvforståelse som deres kendskab til andre menneskers livsstil og udtryksformer, hvilket styrker elevernes sociale kompetencer.

Kulturelle og samfundsmæssige kompetencer

Eleverne skal på en faglig baggrund og på baggrund af deres selv- og omverdensforståelse være kompetente til at kunne navigere i en foranderlig og globaliseret verden.

I psykologi møder eleverne mennesker, der tænker og reagerer anderledes end dem selv. Beskæftigelsen med forskellige adfærdsformer og disses kulturelle udtryk styrker elevernes viden om egne og andres kulturelle værdier. Herved bidrager faget til udvikling af mellemmenneskelig forståelse og respekt, hvilket er en uomgængelig kulturel kompetence i en moderne globaliseret verden.

Elevernes psykologiske viden kvalificerer dem til sagligt og nuanceret at ytre sig i den samfundsmæssige debat, hvor forholdet mellem individ og omverden er til debat.

3. Læringsmål og indhold

Læringsmålene i psykologi er snævert forbundne med fagets kernestof. Målene angiver de psykologifaglige kompetencer, som elever bør opnå som et resultat af den gennemførte undervisning. Læringsmålene er således styrende i relation til den daglige undervisnings indhold og tilrettelæggelse, mens kernestoffet angiver, hvilke konkrete psykologifaglige emneområder, der arbejdes med.

3.1 Læringsmål

Læringsmålene formulerer det optimale endemålsniveau for de dygtigste elever. Arbejdet med læringsmålene kan anskues progressivt, hvor det i processen er hensigtsmæssigt at fokusere på en række delmål. Overordnet set peger de faglige mål på evnen til at anvende fagpsykologiske begreber og teorier i analysen af konkrete problemstillinger, som en væsentlig psykologifaglig kompetence. Hertil kommer evnen til at forholde sig reflekterende og vurderende i forhold til de anvendte undersøgelser og teories forklaringsværdi

Det første læringsmål orienterer sig mod psykologifagets stofområde. Eleverne skal kunne

- *demonstrere et bredt kendskab til fagets stofområder, primært i forhold til det normalfungerende menneske*

Med formuleringen ”*bredt kendskab*” menes, at eleverne opnår kendskab til kernestoffet i overensstemmelse med den vægtning, der i undervisningen foretages indenfor de forskellige områder. Eleverne opnår viden om forskellige psykologiske teoritraditioner, og undervisningen tilrettelægges ud fra et teoripluralistisk grundsyn. Eleverne arbejder med en vis faglig fordybelse indenfor de enkelte områder af kernestoffet, men bør også være i stand til at tænke ”på tværs” af områderne og inddrage viden fra forskellige kernestofområder i analysen af konkrete problemstillinger.

Formuleringen ”*det normalfungerende menneske*” anvendes for at afgrænse faget i forhold til det psykiatriske emnefelt. Svære psykiske lidelser som eksempelvis skizofreni og klinisk depression hører ikke umiddelbart under det almene psykologifags stofområde, mens en række personlighedsforstyrrelser som eksempelvis ludomani og angsttilstande godt kan inddrages. Fokus lægges på psykologiske undersøgelser og forklaringer, ikke på den psykiatriske diagnosticering og behandling.

Tre læringsmål omhandler arbejdet med psykologisk teori. Eleverne skal kunne

- *redegøre for samt kritisk forholde sig til centrale psykologiske teorier og begreber*

- *udvælge og anvende psykologisk viden på konkrete problemstillinger og aktuelt stof og kunne forholde sig kritisk til disse på et fagligt grundlag*
- *inddrage forskellige perspektiver til forklaring af psykologiske problemstillinger, herunder placere psykologisk teori i en videnskabsteoretisk ramme*

Læringsmålene fastslår, at der i psykologifaget arbejdes med flere teoridannelser, som bringes i anvendelse ved analysen af konkrete problemstillinger. Eleverne opnår kendskab til og færdighed i anvendelse af de enkelte teoriers begrebsdannelser, men også erfaring med at analysere hverdagspsykologiske tilstande og fænomener ud fra flere forskellige psykologifaglige synsvinkler og teorier. De anvendte teorier kan indeholde fællestræk eller divergerende syn på både genstand, metode og teoretisk begrebsramme, hvilket fremmer elevernes forståelse af, at videnskabelig forskning i sig selv er værdiladet og må underkastes kritisk vurdering.

Med "*centrale psykologiske teorier*" menes der nyere psykologiske teorier eller klassiske teorier og undersøgelser, hvis resultater stadig anvendes. For eksempel benyttes Vygotskys læringsteoretiske begreber fra 1920'erne flittigt i den aktuelle pædagogiske debat. Derimod ses den ældre psykoanalytiske udviklingsteori som et produkt af sin tid, og barnets udvikling anskues i dag snarere med udgangspunkt i objektrelations- og tilknytningsteori, nyere psykodynamisk teori samt empirisk baseret detailforskning. Undervisningen kan derfor illustrere, hvordan nyere forskning har fundet resultater, som underbygger eller er i modstrid med de klassiske teorier.

Det er i psykologifaget centralt, at eleverne ikke blot reproducerer teoretisk viden, men at de selvstændigt kan anvende denne viden på en aktuel problemstilling. Det skal desuden bemærkes, at undervisningen baseres på aktuelt stof. Det vil sige, at cases og problemstillinger, som gøres til genstand for psykologifaglig analyse, primært er nutidige eller rummer problemstillinger, der stadig er aktuelle. Samtidig må den anvendte psykologifaglige teori have forklaringsværdi i forhold til aktuelle problemstillinger.

Udover anvendelse af relevant fagpsykologisk viden til analyse af en aktuel problemstilling, forventes eleverne også at kunne reflektere over de anvendte teoriers forklaringsværdi. Er den anvendte psykologiske viden tilstrækkelig til at afdække den undersøgte problemstilling, eller er der tale om psykologisk reduktionisme, hvor psykologiske processer forklares ud fra en begrænset og utilstrækkelig synsvinkel.

Problemstillinger analyseres ofte med udgangspunkt i flere psykologiske teoridannelser. I dette tilfælde bør eleverne kunne placere de anvendte teorier i en relevant videnskabsteoretisk ramme og med dette udgangspunkt begrunde, hvorfor der gives flere mulige forklaringer.

Dette fører videre til næste læringsmål, som fastslår at eleverne skal kunne

- *demonstrere et elementært kendskab til fagets forskningsmetoder og etiske problemstillinger i psykologisk forskning samt kunne skelne mellem hverdagspsykologi og videnskabelig baseret psykologisk viden*

Den videnskabelige psykologi anvender forskellige forskningsmetoder af såvel positivistisk som hermeneutisk karakter. Til indsamling af data anvendes både kvantitativ og kvalitativ metode, og det er hensigtsmæssigt, at eleverne har et basalt kendskab til psykologiens mest anvendte forsknings- og dataindsamlingsmetoder. Med ”*elementært kendskab*” menes evne til at skelne mellem observationer, eksperimenter, interviews og case-studier samt evne til at vurdere styrker og begrænsninger i disse undersøgelsesmetoder.

Det metodiske aspekt anvendes desuden i diskussion og vurdering af psykologiske undersøgelser og deres resultater. Eksempelvis vil det i forbindelse med Mahlers observationer af mindre børns relationer til deres mødre være relevant at diskutere observationsmetodens forklaringsværdi, ligesom det er relevant at overveje interviewmetodens styrker og begrænsninger, når der arbejdes med humanistisk psykologi.

En del psykologisk forskning danner baggrund for en drøftelse af de etiske aspekter i det videnskabelige arbejde. Det er eksempelvis relevant, hvis der arbejdes med socialpsykologiske eksperimenter som Milgrams lydighedseksperiment eller Zimbardos fængselseksperiment.

Det er et mål for psykologiundervisningen, at eleverne kan

- *vurdere betydningen af kulturelle faktorer i forhold til menneskers adfærd*

Det er ikke givet, at eksempelvis vesteuropæiske forskningsresultater indenfor psykologien har gyldighed i en grønlandsk kontekst. Eleverne arbejder med at identificere den kulturelle konteksts betydning for forholdet mellem individ og omverden, herunder hvordan menneskers aktive handle- og oplevelsesmønstre skaber og udvikler kultur. I psykologiundervisningen inddrages undersøgelser og teorier om menneskers adfærd og oplevelse, og det er relevant at reflektere over disses forklaringsværdi i relation til en grønlandsk kultur.

Begreber som kultur og identitet har stor gennemslagskraft i det globaliserede verdenssamfund, hvor nogle teorier hævder, at identiteten er en plastisk formbar størrelse, mens anden forskning centrerer om at påvise eksistensen af en særegen kulturel identitet

blandt bestemte etniske grupper. På den baggrund er det et af psykologifagets læringsmål, at elever kan

- *demonstrere kendskab til psykologiske teorier om identitetsdannelse*

Identitet er et vanskeligt begreb at definere, og eleverne bør have kendskab til flere teoretiske bud på det. Der er eksempelvis forskel på Eriksons individcentrerede identitetsteori og Giddens sociologiske identitetsforståelse, ligesom der er forskel på en kollektivistisk og individualistisk identitetsopfattelse. Eleverne bør kunne diskutere identitet og kultur med en relevant psykologifaglig begrebsinddragelse, hvor den teoretiske referenceramme markeres og vurderes.

Endelig skal eleverne kunne

- *formidle psykologisk viden med et fagligt begrebsapparat på en klar og præcis måde*

Det er et mål for undervisningen, at eleverne i deres forklaringer udtrykker sig med brug af psykologifaglige begreber og ikke gennem en ureflekteret hverdagspsykologisk forståelse. Samtidig skal det dog præciseres, at der ikke kræves sprogkundskab og sprogfærdighed på dansk modersmålsniveau, men at eleverne udtrykker sig præcist og varieret og med en rimelig dansksproglig korrekthed. Målestokken er de bedst dansktalende grønlandere. Ikke-meningsforstyrrende sprogfejl accepteres, men eleverne skal kunne kommunikere og formidle deres psykologifaglige viden til 3. person på dansk på en meningsfyldt og sammenhængende måde.

3.2 Kernestof

Psykologiundervisningens kernestof består af fire stofområder: socialpsykologi, udviklingspsykologi, kognition og læring samt kultur og identitet. Hensigten er ikke, at undervisningen opdeles i disse stofområder. Det er ofte relevant at integrere og sammentænke stofområderne indenfor forskellige temaer, når der planlægges forløb. Eksempelvis kan et tema om frafald i det grønlandske gymnasium indeholde fagligt stof fra alle fire kernestofområder.

Alle fire kernestofområder skal repræsenteres i undervisningen, men ikke nødvendigvis med samme vægt. Hvis psykologi er et studieretningsfag, er det relevant at tone kernestoffet i retning af studieretningens profil. Udtrykker eleverne en særlig interesse eller motivation for at arbejde med et specifikt stofområde, vil det ligeledes være relevant at imødekomme dette.

Hvert stofområde er i læreplanen suppleret med underemner, som behandles i undervisningen. Også her vil nogle underemner være genstand for større fordybelse end andre alt afhængig af profil og elevinteresse. Det forventes således ikke, at der stilles eksamensspørgsmål i alle underemner.

I den følgende gennemgang af de fire kernestofområder præsenteres eksempler på faglige og didaktiske overvejelser vedrørende kernestoffet. Det skal pointeres, at der er tale om eksempler på, hvad undervisningen i kernestoffet eventuelt *kan* indeholde. Hver enkelt klasse beslutter selv, hvordan man vil arbejde med at opfylde de faglige mål i forbindelse med undervisning i kernestoffet.

Socialpsykologi

- a) *Gruppepsykologiske processer og social indflydelse*
- b) *Social kognition, herunder stereotyper og fordomme*

Socialpsykologien beskæftiger sig med at undersøge, hvordan menneskets tanker og adfærd påvirkes af den sociale og kulturelle kontekst, det indgår i. Fokus er derfor de sociale relationer, der opstår mellem mennesker i grupper, og hvordan individer i grupper påvirker hinandens tænkning og adfærd. Klassisk socialpsykologisk forskning (eksempelvis Sherifs, Ashs og Milgrams eksperimenter) kan illustrere nogle centrale psykologiske påvirkningsmekanismer i grupper ligesom begreberne groupthink og gruppepolarisering kan inddrages.

Relationer mellem individer i grupper kan undersøges med udgangspunkt i teorier om rolleindlæring og status, ligesom psykodynamiske begreber som projektiv identifikation, delegation og udstødning kan bringes i anvendelse. Mange nyere reality- og dokumentarprogrammer er brugbart analysemateriale i forhold til gruppepsykologiske processer.

Social kognition fokuserer på, hvordan individets mentale afkodning af omgivelserne, herunder andre mennesker, præges af den sociale og kulturelle kontekst, den udspiller sig i. Med udgangspunkt i begrebet ”kognitivt skema” kan der arbejdes med stereotyper og fordomme, og hvordan disse kan påvirke individets opfattelse af og adfærd i forhold til andre mennesker. Eksperimenter med ”tilskuer-effekten” er relevante i den forbindelse, men også forskning i in/out-grupper bidrager til forståelsen af, hvordan fordomme og stigmatisering kan udvikles i samspillet mellem mennesker i grupper og føre til konflikter. Her kan eksempelvis arbejdes med hooligankultur eller konflikter mellem etniske grupper, men gruppepsykologiske processer kan også analyseres i hverdagsituationer eksempelvis i skolen, på arbejdspladsen eller i familien.

Socialpsykologien anvender ofte det psykologiske eksperiment som dataindsamlingsmetode. Elevernes metodebevidsthed kan styrkes ved at arbejde med kritisk vurdering af de enkelte teories metoder.

Udviklingspsykologi

- a) *menneskets udvikling i et livslangt perspektiv, herunder betydningen af arv, miljø og kultur*
- b) *omsorg, sårbarhed og resiliens*

I psykologi arbejdes med menneskers emotionelle, kognitive og sociale udvikling. Med livslangt perspektiv menes, at der eksempelvis kan arbejdes med Eriksons psykosociale fase-teori og Jungs individuationsteori, som begge indeholder psykologiske udviklingsstrin fra fødsel til død. Men det livslange perspektiv inddrages også, hvis man eksempelvis arbejder med, hvordan den tidlige barndoms tilknytningsudvikling kan have indflydelse på voksenlivets parforhold, eller hvordan den kognitive udvikling i barndommen påvirker uddannelses- og karriereforløb senere i livet.

Menneskets psykiske udvikling kan eksempelvis undersøges i forhold til begreber som tilknytning, selvfølelse, identitet, empati, intelligens, kreativitet og lykke. Der kan arbejdes med familie-, køns- og etnicitetsrelationer, som kan belyses tværkulturelt eller i en sammenligning mellem generationer, hvorved eleverne opnår forståelse for kulturelle faktorer og processers indvirkning på menneskers psykologiske udvikling.

Undervisningen kan tilrettelægges, så en enkelt livsperiode behandles særligt indgående. Eksempelvis forekommer det relevant, at fokusere på udviklingen af identiteten i ungdomsperioden, hvor forskellige psykologiske problemstillinger i de unges liv og erfaringsverden belyses. Begreber som selviscenesættelse, selvværd, sociale arenaer og fra den humanistiske psykologi inkongruens, mening, eksistentiel krise er umiddelbart anvendelige i forhold til psykologiske problemstillinger i ungdomslivet. Endvidere er nogle af ungdomsperiodens adfærdsmønstre som for eksempel alkoholmisbrug, ludomani, selvskadende handlinger og afhængighed af sociale medier velegnede til at analysere med udgangspunkt i flere forskellige psykologiske teories forklaringer, hvorved elevernes evne til at vurdere teoriernes styrker og begrænsninger styrkes.

I grønlandske medier er det ikke vanskeligt at finde casemateriale omhandlende de psykologiske konsekvenser af omsorgssvigt og lignende tilknytningsforstyrrelser. Eleverne er ofte motiverede for at arbejde med psykologiske årsagsforklaringer i forhold til cases fra den grønlandske virkelighed. Det er i den forbindelse relevant også at arbejde med begrebet resiliens for at anskueliggøre, hvilke faktorer der har indvirkning på den psykologiske udvikling, samt at negative erfaringer tidligt i livet ikke nødvendigvis er ødelæggende og uoprettelige.

Der findes en del ældre materiale om børns psykologiske udvikling i Arktis. Antropologen Jean Briggs har undersøgt børneopdragelse hos Inuit i værkerne *"Never in anger"* samt *"Inuit morality play"* og antropologen Richard Condon har undersøgt pubertet og teenageliv blandt canadisk Inuit i bogen *"Inuit youth"*. På dansk kan man arbejde med grønlandske værdier i børneopdragelsen før og nu med udgangspunkt i Varming/Zøllners bog *"Er tråden bristet"*. MIPI – det grønlandske videnscenter om børn og unge – udgav i 2007 antologien *"Børn og unge i Grønland"* og har på sin hjemmeside en del aktuelle undersøgelser og rapporter om børns og unges psykologiske forhold i nutidens Grønland. (www.mipi@nanoq.gl). I 2006 udgav Det grønlandske Undervisningsdepartement rapporten *"Unge trivsel i Grønland"*, hvor man undersøgte unge grønlanderes livsbetingelser i relation til en række risikofaktorer.

Når der i psykologifaget arbejdes med udviklingspsykologisk teori, er materialet ofte baseret på vestligt datamateriale, og det er derfor hele tiden relevant for eleverne kritisk at vurdere, om de vestlige forklaringsmodeller er anvendelige i en grønlandsk kontekst.

Kognition og læring

- a) *psykologiske, sociale og kulturelle forholds betydning for læring, intelligens, motivation og hukommelse*
- b) *perceptionens og tænkningens betydning for menneskets forståelse af omverdenen.*

Begrebet kognitivt skema er centralt i forbindelse med at forklare, hvordan mennesker opbevarer og organiserer erfaring og viden. Kognitionspsykologien belyser de processer, hvorigenem individet indoptager, bearbejder og gemmer information. Faktorer som opmærksomhed, perception og hukommelse er i den forbindelse relevante. Kognitionspsykologien grænser op til biologifaget, hvis der arbejdes med neuropsykologisk teori om hjernens opbygning og funktion, men det psykologifaglige fokus centrerer om forhold og processer, som har betydning for hukommelse, tænkning og motivation. Eksempelvis kan der arbejdes med falske erindringer og fejlagtig perception, eller det kan undersøges, hvordan kognitive skemaer kan danne baggrund for uhensigtsmæssige tankemønstre og deraf følgende adfærd.

Menneskets kognitive udvikling er behandlet under det udviklingspsykologiske kernestof, men kan suppleres med forskning og teorier vedrørende intelligens og intelligensudvikling. Der kan arbejdes med intelligensprofiler og vurdering af tests. Emnet er velegnet til såvel tværkulturelle sammenligninger som metodekritiske vurderinger, hvilket styrker elevernes forståelse af den psykologiske forsknings styrker og begrænsninger.

Læring kan eksempelvis behandles ud fra et behavioristisk, et konstruktivistisk og et sociokulturelt perspektiv, hvilket giver eleverne rammer for videnskabsteoretisk

refleksion. I forbindelse med læring er begrebet motivation relevant, hvilket åbner op for inddragelse af psykodynamisk teori og humanistisk-psykologiske teorier om behov, motivation og flow. Hvis studieretningen inviterer til det, kan der kobles til idrætspsykologi, ledelsespsykologi eller pædagogisk psykologi.

Læring kan ligeledes ses i forhold til uddannelsessystemet. Man kan arbejde med individuelle forskelle med hensyn til motivation, læringsstil, intelligensprofil, selvopfattelse ligesom attributionsteori og teorien om indlært hjælpeløshed er relevante. Emnet læring inviterer til sociokulturelle og kulturpsykologiske analyser, samtidig med at det præsenterer begreber, som sætter eleverne i stand til at reflektere over egen studiepraksis.

Kultur og identitet

- a) *selv, identitet og personlighed*
- b) *kulturforandring og identitetsudvikling*

Selv og personlighed er begreber, der tages i anvendelse i beskrivelsen af den individuelle, personlige identitet. Identitetsbegrebet kan som hos Erikson betegne følelsen af at være den samme person, selv om man udvikler sig og omgivelserne forandres, eller det kan fra en sociokulturel synsvinkel betragtes som en social og dermed foranderlig konstruktion. Eriksons jegpsykologiske udlægning udfordres af nyere psykodynamiske selvteorier som eksempelvis Kohuts selvpsykologi, Mahlers udviklingsteori og Winnicotts skelnen mellem et sandt og falsk Selv. Endelig kan man inddrage Sterns empiriske forskning vedrørende spædbørns selvudvikling, ligesom begrebet selvaktualisering fra Maslows behovsteori samt Rogers begreb om inkongruens udgør relevante bidrag fra den humanistiske psykologi.

Teoriene om selvet og selvopfattelsens betydning for individet er mangfoldige, og det samme gælder identitetsbegrebet, som f.eks. kan omhandle personlig identitet, social identitet, kulturel identitet, etnisk identitet, kønsidentitet og andre identitetskategorier. Arbejdet med selv, identitet og personlighed byder på oplagte koblinger til det øvrige kernestof.

Berrys arbejde med psykologisk akkulturation er relevant i en grønlandsk psykologiundervisning. Man kan eksempelvis arbejde med kulturmødet mellem grønlandere og danskere i den grønlandske kontekst, eller man kan undersøge, hvorledes selvopfattelse og identitet udvikles hos grønlandske studerende, som flytter til et andet land i en længere periode. Fra det socialpsykologiske kernestof kan man inddrage Tajfels teori om social identitet, ligesom man ud fra en sundhedspsykologisk synsvinkel kan arbejde med akkulturativt stress og coping.

Psykologiundervisningen i Grønland sætter særligt fokus på kulturpsykologien og dermed på at vurdere de anvendte psykologiske undersøgelser og teorier i en kulturel kontekst. Eksempelvis har flertallet af de nævnte selvteorier udspring i vestlig forskning og teoridannelse, hvilket aktualiserer spørgsmålet om, hvorvidt deres konklusioner er universelle eller kulturspecifikke. I den forbindelse er det relevant at inddrage kulturpsykologiens analyser af individuelle og kollektivistiske kulturers opfattelse af selvet.

Mens den tværkulturelle psykologi tager sit udgangspunkt i vestlige teorier og metoder, søger kulturpsykologien i højere grad kulturspecifikke forklaringer på samspillet mellem individ og kultur. Kultur forstås som en proces, hvorigennem individet former kulturen, samtidig med at det formes af kulturen. Denne kulturpsykologiske forståelse kan inddrages som vurderingsgrundlag, når de psykologiske undersøgelser og teoriers forklaringsværdi diskuteres.

3.3 Supplerende stof

Eleverne vil ikke kunne opfylde læringsmålene alene ved hjælp af kernestoffet. Det supplerende stof i faget psykologi, skal perspektivere og uddybe kernestoffet og i det hele taget udvide den faglige horisont, så eleverne kan leve op til læringsmålene. Det supplerende stof kan sammen med kernestoffet tilrettelægges således, at det bidrager til det faglige samspil inden for en givet studieretning. Det supplerende stof kan vælges så det især understøtter:

- a) det kulturpsykologiske perspektiv*
- b) det sundhedspsykologiske perspektiv*
- c) det mediepsykologiske perspektiv*
- d) det praksis- og anvendelsesorienterede*
- e) arbejds- og erhvervsrelaterede perspektiver*
- f) videnskabelige og metodiske forhold.*

Forskellen mellem kernestof og supplerende stof er ikke stor i psykologi. Det supplerende stof skal sikre tid til fordybelse i emner og problemstillinger, som imødekommer den enkelte klasses faglige interesser i arbejdet med indfrielse af fagets faglige mål. Der kan være tale om faglige forløb, som er særligt målrettet en studieretnings profil. Det supplerende stof kan tillige omfatte forløb i samspil med andre fag eller gennemførelse af empirisk dataindsamling til brug for undervisningen

4. Undervisningens tilrettelæggelse

Undervisningen skaber rammer for udvikling af elevernes psykologifaglige forståelse og viden. Allerede fra undervisningens begyndelse tydeliggøres forskellen på en hverdagspsykologisk forståelse og en videnskabelig psykologisk tilgang.

Hvis psykologi indgår i en studieretning, tilrettelægges dele af undervisningen i samarbejde med studieretningens øvrige fag, således at studieretningens faglige profil tilgodeses og styrkes.

For at tilgode udviklingen af elevernes sprogfærdighed tilrettelægges undervisningen med udgangspunkt i en bevidst sprogpedagogisk tilgang. Gymnasieloven pointerer, at

Undervisningen i alle fag baseres på en andetsprogspædagogik, som styrker elevernes sproglige udvikling og tilegnelse af det faglige stof.

Undervisningen tilrettelægges derfor, så den både styrker elevernes psykologifaglige og dansksproglige niveau. Sprog er mere end grammatik og leksikal forståelse. Der lægges vægt på en funktionel dansk sprogudvikling hos den enkelte elev i forbindelse med arbejdet med psykologi. Undervisningen tilrettelægges således, at eleverne træner dansksproglig fremstilling og diskussion af det psykologifaglige stof.

Målet for den andetsprogspædagogiske praksis er at udvikle elevernes kommunikative kompetencer på såvel modersmål som andetsprog.

En central opgave for læreren er at sikre, at eleverne i timerne får mulighed for at bruge og anvende både deres modersmål og deres andetsprog. Den andetsprogspædagogiske tilgang består i at gøre sproget til genstand for opmærksomhed og træning. Eksempelvis ved at etablere sproglige praksissituationer, som indeholder kommunikative udfordringer for eleverne. Undervisningen tilrettelægges, så interaktionen i klasserummet ikke domineres af lærerens italesættelse af det psykologifaglige stof, men af elevernes sproglige kommunikation.

4.1 Didaktiske principper

a) Undervisningen skal tage udgangspunkt i elevernes faglige niveau og viden

Som lærer er det vigtigt at holde fokus på elevernes læring. Vi må møde eleverne der, hvor de er – de tidligere beskrevne læringsmål betegner endemålet efter 125 timers progression i undervisningen, men det er ikke der, vi begynder.

Elevernes faglige og dansksproglige niveau er særdeles uhomogent. Psykologitimerne planlægges, så alle elever tilbydes gode rammer for fagligt udbytte af undervisningen. Der anvendes varierende arbejdsformer, som tager hensyn til elevernes forskellige faglige forudsætninger. Eleverne tilegner sig ikke dansk sprog, psykologisk forståelse og analytisk færdighed på samme måde og i samme tempo. Ved at lægge vægt på differentieret undervisning tilgodeser læreren disse forhold.

Traditionelt er undervisningsdifferentiering blevet praktiseret således, at læreren har tildelt forskellige elevtyper opgaver af divergerende faglig sværhedsgrad. En elev, som læreren har afkodet som fagligt svag, anmodes måske om en kort fremstilling af en psykologisk undersøgelse, mens en anden elev bedes vurdere og perspektivere undersøgelsens psykologiteoretiske konklusioner. Denne metode er anvendelig i forbindelse med individuel vejledning, eksempelvis relateret til elevernes studieprojekt.

I klasserummet frarådes at nedjustere forventninger og krav til bestemte elevgrupper, da dette påvirker elevernes selvopfattelse og engagement i læreprocessen. Her må psykologilæreren være bevidst om Rosenthals ”Pygmalioneffekt”. I stedet kan undervisningen med fordel tilrettelægges med megen vekslende elevinteraktion og indbyrdes faglig fremlæggelse. Her følger et par eksempler på praksis, hvor alle elevgrupper aktiveres:

- Klassen laver fælles brainstorm om de vigtigste psykologifaglige begreber vedrørende forsvarsmekanismer, Eriksons teori om identitetsdannelse i ungdommen, Ashs konformitetsekperiment og Tajfels sociale identitetsteori. Tavlen opdeles i fire kolonner, hvor psykologiske fagbegreber indenfor de nævnte emneområder noteres, og eleverne deles op i fire grupper med hvert sit fokus. Derefter vises et kort klip fra realityserien ”*Kongerne af Marienlyst*”, og eleverne opdeles i fire grupper, som analyserer klippet ud fra hver sin psykologiske indfaldsvinkel. Sluttelig sammensættes nye grupper med mindst én forsvarsmekanismeperson, én Eriksonperson, én Ashperson og én Tajfelperson. I de nye grupper fremlægger hver elev sin gamle gruppes overvejelser og psykologifaglige analyse.
- Klassen har set og læst om Milgrams lydighedsekperiment og opdeles i grupper, der hver får udleveret fem arbejdsspørgsmål omhandlende forsøgspersonernes reaktioner, forsøgslederens adfærd, socialpsykologisk forklaring, psykodynamisk forklaring samt kritisk vurdering af eksperimentets data, herunder etik. Spørgsmålene er fælles for alle grupper. Efter at grupperne har gennemarbejdet de fem spørgsmål, bevæger ét gruppemedlem sig over i en anden gruppe og fremlægger her sin gruppes besvarelse af spørgsmål 1. Derefter vender fremlæggeren tilbage til sin egen gruppe, og grupperne foretager en kort diskussion/vurdering af det nye input, de har fået. Derefter bevæger et andet gruppemedlem sig over i en anden gruppe og fremlægger sin gruppes besvarelse af spørgsmål 2 osv. Processen gentages for alle fem spørgsmål. Afsluttende opsummerer grupperne deres svar i klassen.

I ovennævnte eksempler tilrettelægges undervisningen således, at alle elever bringes i en situation, hvor de fremlægger psykologifaglige overvejelser med udgangspunkt i et

materiale. De har en tryghed ved at skulle fremlægge gruppens overvejelser – dvs. at de har noget at sige – og det bremser ikke processen, at elevernes faglige niveau er forskelligt.

Ved at tilrettelægge undervisningen med megen elevinteraktion og hyppige krav om opsummering, fremlæggelse og diskussion af fagligt stof, skabes rammer for, at alle elevtyper bidrager til arbejdsprocessen på deres niveau, samtidig med at de lærer af hinanden. Det psykologiske stof sprogliggøres, og alle elever kommer til orde og vænnes til at deltage aktivt i læreprocessen. Herved udvikles en undervisningsdifferentiering, hvor hver elev deltager på sit faglige niveau og samtidig er en del af den fælles faglige læring.

b) Undervisningen tilrettelægges, så den i videst muligt omfang har karakter af en læringsdialog

Dialog og læring hænger sammen. Man lærer ved at kunne lytte, spørge, diskutere og være i dialog. Gennem dialog i klassen eller i smågrupper træner eleverne deres faglighed samtidig med at de udvikler deres kommunikative og analytiske kompetencer. Læreren indgår som dialogpartner og hjælper eleverne til at forstå de faglige begreber og metoder. Her er åbne spørgsmål gode støtteformer, som hjælper eleverne til at forstå, reflektere, uddybe og argumentere. Eksempelvis inviterer et lukket spørgsmål som *"Hvor mange trin indeholder Ainsworths fremmedsituationstest"* ikke til dialog og refleksion i samme grad som det åbne *"Hvordan mon resultatet var blevet, hvis Ainsworth lavede sin test i Grønland?"*. Når eleverne tilskyndes til at reflektere over et fagligt stof, kommer deres læreproces i centrum.

Det er vigtigt at lade eleverne tænke selv og lade dem formulere spørgsmål og konklusioner til en psykologisk undersøgelse eller teori, frem for at læreren står og gennemgår stoffet ved tavlen. Man kan med fordel planlægge undervisningen med hyppig inddragelse af gruppe- og pararbejde, hvor eleverne formulerer sig og indgår i dialog med hinanden om det faglige stof. Gennem dialog i mindre grupper får eleverne bekræftet eller korrigeret deres forståelse af stoffet, og de får aktivt sprogliggjort deres viden. Der er noget på spil, når man skal fremstille sin faglige forståelse for klassekammeraterne, og det engagerer og motiverer eleverne. Læreren rolle er her at træde et skridt tilbage og give plads for elevernes dialog, men samtidig stå til rådighed med præcis faglig tilbagemelding, når eleverne anmoder om det.

For at sikre det fælles faglige udbytte kan eleverne fremlægge resultatet af deres dialog for klassen og centrale faglige begreber kan fastholdes på tavlen.

c) Undervisningen tilrettelægges, så der veksles mellem forskellige undervisningsformer

Variation er vigtig i undervisning.. Elever har forskellige måder at arbejde godt på og derfor er pædagogisk og didaktisk variation et kodeord såvel i den enkelte lektion som i længere undervisningsforløb.

En lektion i psykologi består typisk af en række sekvenser, hvor forskellige læreprocesser og arbejdsmetoder bringes i anvendelse. Elever kan parvis formulere en undersøgelses konklusion, et hverdageksempel på en psykologisk mekanisme i funktion eller en psykologisk teoris menneskesyn. Undervisningen kan tilrettelægges med inddragelse af filmklip, podcastuddrag eller billedeksempler, og eleverne kan i grupper analysere cases, fremskaffe og forholde sig til data eller formidle psykologifagligt stof til kammeraterne i form af mediepræsentationer.

Mulighederne for variation er mange, men fælles er, at elevernes egne aktiviteter med det faglige materiale står i centrum. Det øger elevernes motivation, at arbejde med materialet på mange forskellige måder og for mange elever vil en kobling til et visuelt og auditivt udtryk fremme den analytiske forståelse.

d) Undervisningen tilrettelægges, så elevernes interesser og behov tilgodeses, således at eleverne får mulighed for at opleve faget som spændende, relevant og vedkommende

Undervisningen er vedkommende, hvis den møder eleverne der, hvor de er. Og de er midt i en psykologisk identitetsdannelsesproces, hvor især ungdomskulturens tilbud har førsteprioritet, og hvor kammeraternes bedømmelse er betydningsfuld. Psykologiske undersøgelser og teorier om ungdomsperiodens identitetsdannelse, sociale mediers betydning for identitet og selvudvikling, gruppepsykologiske processer i skole- og fritidsliv samt kulturpsykologiske analyser af identitetsudvikling og forandring har alle mange elevers bevågenhed.

Elevernes grønlandske udgangspunkt kan med fordel inddrages i undervisningen. Indeholder de psykologiske tekster beskrivelser, eksempler eller overvejelser, som ville afkodes hele anderledes i en grønlandsk kultursammenhæng? Hvori består forskellen, og hvad er den kulturpsykologiske baggrund herfor?

Arbejdet med de psykologiske teorier kan også med fordel tage sit udgangspunkt i elevernes umiddelbare oplevelse. Eksempelvis gennem en hurtigskrivning med udgangspunkt i spørgsmål som:

- Er der noget i undersøgelsen, som undrer dig?
- Jeg forstår ikke....
- Undersøgelsen får mig til at tænke på.....
- Jeg vil gerne vide.....

Med dette elevaktiverende udgangspunkt åbnes der for psykologifagligheden på en måde, som respekterer elevernes oplevelse og tvivl. Herved lukkes eleverne ind i analyserummet, og deres kommentarer danner afsæt for en fagligt funderet refleksion over de psykologiske undersøgelser og teories forklaringsværdi.

Endelig må eleverne gives indflydelse på emne- og materialevalg, så deres interesser tilgodeses i arbejdet med at opfylde de faglige mål.

e) Undervisningen tilrettelægges, så der er faglig progression i de enkelte forløb og temaer samt progression i udvikling af fagsprog og terminologi

Psykologifagets verden af fagudtryk og mangel på samlende teoretisk konsistens er fremmed for en stor del af eleverne. I begyndelsen søger nogle elever et endegyldigt konkret svar på de psykologiske problemstillinger og frustreres over de forskellige teoretiske tilgange til emnerne. Det kan være hensigtsmæssigt fra begyndelsen at præsentere en mangfoldighed af psykologiske teorier og deres indfaldsvinkel til en afgrænset problemstilling, eksempelvis alkoholmisbrug, ekstrem sport eller netdating. Eleverne vil hurtigt erfare, at hver teori har styrker og svagheder, og at det næppe er muligt at finde ”sandheden”. Men hvilke vurderingskriterier vil de så foreslå, man anlægger, når psykologiske undersøgelser og teorier skal evalueres?

Som nævnt kan teorimangfoldigheden skabe usikkerhed og forvirring hos nogle elever. Det er derfor hensigtsmæssigt, at introducere og oparbejde en basal forståelse af de psykologiske teorier på deres egne præmisser, før de problematiseres med udgangspunkt i andre teorier. Hvis teorierne ikke forstås korrekt, kan lødigheden af andre psykologiske teories kritiske problematiseringer ikke vurderes optimalt.

Læreren synliggør de faglige og pædagogiske mål med psykologiundervisningen, således at eleverne hele tiden ved, hvorfor de skal arbejde med en undersøgelse eller deltage i et gruppearbejde. Det daglige arbejde i faget giver bedst mening, når man ved, hvad man skal bruge det til.

Elevernes faglige viden skal vedligeholdes. Selvom elever tydeligvis har tilegnet sig de grundlæggende psykologifaglige begreber ved afslutningen af et forløb, er det ikke ensbetydende med, at begreberne er internaliseret og kan inddrages i undervisningen nogle måneder senere. Derfor tilrettelægges undervisningen, så man løbende vender tilbage til centrale psykologiske begreber og aktiverer anvendelsen af dem. Eksempelvis vil nogle af de psykologiske emner i begyndelsen af undervisningsforløbet måske behandles med udgangspunkt i ganske få teorier. Men efterhånden som elevernes viden øges kan flere teorier og psykologifaglige begreber bringes i anvendelse i forhold til de problemstillinger, der arbejdes med. På denne måde vedligeholdes elevernes psykologifaglige viden og terminologi samtidig med at den udvikles progressivt.

f) Undervisningen tilrettelægges, så eleverne gradvist opøves i selvstændige arbejdsformer og kompleks tænkning

For mange elever er det en udfordring at tænke fagpsykologisk og kommunikere på et analytisk niveau. Nogle elever har svært ved at slippe den hverdagspsykologiske tænkning. Det er derfor vigtigt, at gå langsomt frem og gradvist introducere de psykologifaglige begreber. Samtidig må undervisningen tilrettelægges, så eleverne får lejlighed til selv at analysere og formulere sig med inddragelse af de nye begreber.

I psykologifaget er det centralt, at eleverne kan anvende deres psykologiske viden. Undervisningen tilrettelægges derfor med hyppig inddragelse af undersøgelser og cases, som eleverne selvstændigt analyserer og fortolker med udgangspunkt i deres psykologiske viden

I starten af forløbet arbejdes med få teorier og begreber, men snart opereres der med en række indbyrdes forskellige og måske modstridende psykologiske teorier og undersøgelser. Her bliver den sammenlignende videnskabsteoretiske vurdering relevant, og undervisningen bevæger sig op på et metateoretisk niveau. Dette kan ske gennem en gradvis progression, hvor eleverne først i grupper hjælper hinanden med at sammenligne og vurdere de psykologiske teories forklaringsværdi, hvorefter der lægges op til, at eleverne parvis og senere individuelt foretager sammenlignende metateoretiske vurderinger. Det kan ligeledes være relevant længere henne i undervisningsforløbet at vende tilbage til tidligere anvendt materiale og revurdere klassens oprindelige analyser med udgangspunkt i senere oparbejdet psykologisk viden.

g) Undervisningen tilrettelægges, så der i videst muligt omfang perspektiveres til det omgivende samfund

Psykologiundervisningen præges af abstrakt analytisk tænkning med dansksproglige begrebsliggørelser og præcisionskrav, hvilket er en væsentlig del af den studieforberevende grunduddannelse. De grønlandske elever støttes bedst i at tilegne sig ny viden og nye kompetencer, hvis det relateres til de grønlandske erfaringer, eleverne allerede besidder. I denne forbindelse bliver den dialogiske arbejdsform central, idet læreren nedtoner sit vidensmonopol og giver plads til de grønlandske elevers tanker og overvejelser i forbindelse med det psykologiske stof. Elevernes opgave er således ikke at overtage lærerens psykologiske viden eller svare rigtigt eller forkert på lærerens spørgsmål, men selvstændigt at reflektere over det faglige stof, relatere det til egne grønlandske erfaringer og gennem den fælles dialog producere læring.

Denne dialogbaserede pædagogik går hånd i hånd med det allerede omtalte princip om at nedtone den alvidende lærerrolle og lade elevernes egen læring komme i centrum. I denne forbindelse skal dog påpeges, at læreren har en vigtig funktion i at medvirke til at udvikle en trygt struktureret klasserumskultur, hvor der gives plads til alle stemmer i dialogen, og hvor der som anført arbejdes bevidst med det sproglige udtryk.

Som allerede nævnt er den kulturpsykologiske indfaldsvinkel central i det grønlandske psykologifag. Den kulturelle kontekst inddrages, når psykologiske undersøgelser og teorier vurderes. Eleverne tilskyndes til at diskutere, hvordan de psykologiske processer og forhold, som behandles i undervisningen, udspiller sig i en grønlandsk kultursammenhæng. Hvor det er muligt og relevant, inddrages data fra det grønlandske samfund i undervisningen.

4.2 Arbejdsformer

Undervisningen tilrettelægges således, at eleverne opnår en helhedsorienteret og sammenhængende forståelse af de psykologiske forhold, som undervisningen omfatter. Undervisningen organiseres i såvel arbejdsformer og faglige krav som i kravene til elevernes selvstændighed med henblik på variation og progression, men i høj grad også så der tages hensyn til forskellige elevtyper, deres læringsstile og behov. Både elever med undervisningssproget som førstesprog og som andetsprog skal tilgodeses.

Der skal varieres mellem lærercentrerede og elevcentrerede undervisningsformer, og der skal veksles mellem induktive og deduktive principper herunder med mulighed for projektor organiserede arbejdsformer. Der lægges vægt på forbindelse til den praktiske verden. Forskellige medier og informationsteknologier inddrages.

Tidligere er omtalt, hvorledes elevaktiverende arbejdsformer beforder elevernes aktive engagement i læreprocessen. Men disse arbejdsformer fremmer ligeledes selvstændig tænkning og kommunikation, fordi eleverne tilskyndes til at formidle deres tanker og ideer til hinanden. Ved at sætte ord på og skulle forklare sig overfor kammeraterne styrkes læreprocessen. Her følger et eksempel:

Et psykologisk eksperiment og den deraf udledte teori gennemgås for klassen af lærer eller elever, men efter 5 minutters fremlæggelse stoppes præsentationen. Nu skal eleverne individuelt nedskrive, hvad de anser for den vigtigste pointe i fremlæggelsen, og hvad der har overrasket dem mest. Dernæst sammenligner eleverne parvis hinandens nedskrevne bemærkninger og bliver enige om, hvad der er vigtigt at fastholde. Sluttelig fremlægges elevsvarene i klassen og de centrale

psykologifaglige spørgsmål og pointer noteres på tavlen. Herefter kan fremlæggelsen fortsætte, indtil næste afbrydelse.

Sådanne arbejdsformer fremmer aktiv sproglig udveksling af faglige overvejelser samt anvendelse af psykologifaglig terminologi og medvirker til, at alle elever inddrages i læreprocessen. Når elever skal formidle psykologiske tanker og vurderinger til andre, som måske ikke deler deres opfattelse, lærer de at strukturere og argumentere for deres synspunkter, hvilket styrker udvikling af selvstændig tænkning. Undervisningen i psykologi tilrettelægges derfor med hyppige elevsammenfatninger af det faglige stof samt inddragelse af individuelle elevoplæg eller gruppefremlæggelser.

I tilrettelæggelsen af undervisningen er det relevant at overveje, at en stor del af psykologiens genstandsfelt ikke umiddelbart hører til elevernes erfaringsverden. Eleverne træner anvendelse af deres psykologifaglige viden gennem analyse af artikler med psykologisk indhold, psykologiske cases samt klip fra tv og film. Disse kan ligeledes danne udgangspunkt for, at eleverne opøver færdighed i psykologiske problemformulering og analyse.

I samarbejde med studieretningens lærerteam kan undervisningen tilrettelægges, så der i kortere perioder gennemføres tværfagligt projektarbejde, ligesom der kan gennemføres ekskursioner, dataindsamling eller inviteres gæstelærere med en særlig indsigt.

It indgår naturligt som et redskab i undervisning og læring bl.a. i form af internet-baseret videnssøgning og til formidling. Undervisningen skal omfatte brug af og faglig stillingtagen til forskellige former for it-baserede programmer med psykologifagligt indhold.

It anvendes i psykologi både som redskab for læring og som analyseobjekt.

It er redskab i form af informationssøgnings- og præsentationsprogrammer. Elever kan ligeledes sammenfatte faglig viden i skriftlig form og arkivere psykologifaglige dokumenter i klassens elektroniske mappe på skolens intranet.

Mange skoler anvender interaktive tavler, hvor elever præsenterer digitalt materiale, hvilket højner elevernes aktivitetsniveau. Arbejde med præsentationsprogrammer kan med fordel kombineres med mundtlig elevfremlæggelse, hvorved elever lærer at strukturere, fokusere og understøtte mundtlige oplæg.

Hvad angår informationssøgning findes der på internettet et omfattende udbud af teoretisk litteratur, psykologiske øvelser og klip fra tv-udsendelser med psykologifagligt indhold. Et godt overblik kan erhverves ved søgning på www.emu.dk.

It udgør også et psykologifagligt analysemateriale. Der kan i undervisningen arbejdes med online-terapi, sociale mediers indflydelse på identitetsdannelse og selvudvikling, chat-kommunikation, netdating, mobil- og smartphones betydning for interpersonelle relationer, computerspil og forskellige former for onlinekultur.

It kan således være genstand for psykologisk analyse på linje med andre væsentlige socialiserings-, kommunikations- og identitetspåvirkende instanser. It kan belyses ud fra både en udviklingspsykologisk, en kognitiv, en socialpsykologisk, en psykodynamisk og en humanistisk psykologisk synsvinkel og udgør således et velegnet emne for sammenligning og vurdering af de forskellige psykologiske teoriers forklaringskraft.

4.3 Fagsprog

Undervisningen skal tilrettelægges således, at der arbejdes systematisk med udvikling af elevernes fagsprog samt forståelse og anvendelse af fagets terminologi. Undervisningen skal tilrettelægges, så eleverne gradvist opnår sikkerhed i forståelse og brug af før-faglige ord og begreber.

Som tidligere omtalt anvendes en andetsprogs-pædagogisk tilgang til psykologiundervisningen i Grønland. Hvis psykologi ikke formidles på de grønlandske elevers modersmål, må undervisningen give plads til elevernes sproglige bearbejdning af det faglige stof. Det er naturligt at give plads til tænke- og oversættelsespauser i elevernes mundtlige kommunikation og i høj grad lade eleverne også forklare og diskutere det psykologifaglige stof på deres modersmål.

Hvis undervisningen baseres på lærebøger udarbejdet til det danske gymnasium, må det sikres, at det faglige stof er sprogligt tilgængeligt for grønlandske elever. Det kan for eksempel finde sted gennem en lærerintroduktion til indholdet, inden eleverne læser teksten samt udlevering af noter til teksten. Disse noter indeholder såvel ordforklaring som information om kulturel medbetydning. Endelig kan eleverne i fællesskab udarbejde en sprogligt forenklet fremstilling af de faglige pointer i teksten.

Psykologiundervisning handler om at lære de fagpsykologiske begreber, der knytter sig til faget. Det er det psykologiske fagsprog, som alle elever trænes i at anvende. Men der ligger en særlig udfordring i, at tilegnelsen af ovennævnte fagsprog går via et sprog, som ikke er elevernes modersmål. Opmærksomheden må derfor i lige så høj grad rettes mod det såkaldte *før-faglige ordforråd*. Det før-faglige ordforråd ligger mellem det basale danske ordforråd, som alle elever besidder, og så det ovennævnte fagspecifikke begrebssprog. Det er alle de ord og begreber, som en modersmålstalende dansker ikke bemærker, men som kan volde forståelsesproblemer for en grønlandsk elev.

I undervisningen kan det være vanskeligt præcist at afgøre, hvilke ord og udtryk der giver den enkelte elev vanskeligheder. Det forekommer også, at elever tror de har forstået en formulering, som de ved nærmere undersøgelse faktisk ikke har forstået.

Psykologilæreren sikrer sig derfor hyppigt, at lærebogstekstens danske ord og sproglige formuleringer afkodes korrekt af eleverne.

Man kan med fordel diskutere med eleverne, om et psykologisk begreb har et tilsvarende grønlandsk udtryk. Det støtter elevernes begrebstilegnelse, hvis de grønlandske udtryk inddrages i undervisningen. Hvis et begreb ikke umiddelbart findes på grønlandsk, kan det være en god udfordring for eleverne at konstruere det. I det hele taget konsolideres elevernes forståelse af det faglige stof, hvis eleverne gives mulighed for at udtrykke pointer og sammenfattende konklusioner på begge sprog.

4.4 Samspil med andre fag

Undervisningen skal tilrettelægges, så der i perioder arbejdes tværfagligt og drages paralleller til andre fags vidensområder. Fagets stofområder giver naturlige berøringsflader til samtlige fag, som på forskellige måder beskæftiger sig med mennesket, og samarbejdet med andre fag giver mulighed for fordybelse og større indsigt i de respektive fags bidrag til helheden.

I psykologi kan dele af undervisningen tilrettelægges således, at den koordineres, planlægges og afvikles i samarbejde med andre fag. Psykologifagets samspil baseres på et fagligt fundament, der sikrer, at fagets centrale metoder og færdigheder anvendes. Psykologi reduceres således aldrig til alene at være et redskab for andre fagområders faglighed.

For mange elever lettes tilegnelsen af det faglige stof, hvis der foregår et fagligt samspil mellem fagene. Overordnet set kan samspillet med andre fag foregå på to måder. Der kan være tale om et formaliseret samarbejde i en periode, hvor en psykologilærer i samarbejde med en faglærer fra et andet fag planlægger og afvikler et fælles forløb. Der kan ligeledes være tale om en decideret toning af psykologifaget, hvor der i stofudvælgelse og arbejdsformer tages højde for elevernes valg af studieretning.

Teamlærerordningen lægger ligeledes op til et samarbejde mellem fagene, men her er der snarere tale om en koordinering af tilrettelæggelsesformer, således at eleverne i fagene møder den samme målrettede og elevcentrerede pædagogik, hvilket befordrer deres faglige og studiemæssige udvikling.

Psykologi har potentiale til fagligt samspil med en lang række fag og fagområder, hvilket eksempelvis fremgår af betegnelsen på en lang række videnskabeligt funderede discipliner, hvor psykologi indgår. De såkaldte ”bindestregsvidenskaber” angiver blot nogle af mulighederne: Sundhedspsykologi, neuropsykologi, reklamepsykologi, mediepsykologi, idrætspsykologi, religionspsykologi, kulturpsykologi, retspsykologi,

sprogpsykologi, krisepsykologi, arbejdspsykologi, pædagogisk psykologi, kommunikationspsykologi osv.

I tværfagligt samarbejde bidrager psykologi med sin forståelse af den menneskelige psyke. Psykologi belyser med sin faglighed mennesket som et tænkende, villende og agerende socialt subjekt og har fokus på de mekanismer, der ligger bag dets tanker, følelser, ønsker og handlinger, mens andre fag vil lægge vægten på f. eks. biologiske, biokemiske, somatiske, økonomiske, historiske, sociologiske, organisatoriske og politiske forhold.

På www.emu.dk kan man se en række eksempler på psykologifagligt samspil med andre fag.

5. Evaluering

5.1 Løbende evaluering

Evalueringen tilrettelægges med udgangspunkt i fagets læringsmål og tilrettelægges så kvaliteten af undervisningen understøttes. Evaluering skal sikre, at enkelte elevers læring styrkes, ved at eleven løbende kender sit standpunkt. Evaluering gennemføres flere gange i løbet af undervisningen i skriftlig eller mundtlig form. Det skal sikres, at der ved undervisningens afslutning har været benyttet forskellige evalueringsformer.

Psykologifagets læringsmål præsenteres ved skoleårets begyndelse sammen med fagets indhold (hvad eleverne skal vide) og arbejdsformer (hvordan eleverne skal arbejde). Læreren taler herefter med eleverne om, hvilken progression der forventes at være gennem året på disse punkter, og hvordan klassen og den enkelte elev kan opfylde målene.

Det er relevant sammen med eleverne at foretage løbende evalueringer af eksempelvis undervisningens tilrettelæggelse og pædagogik, elevernes indsats og udbytte af undervisningen, sværhedsgraden af det anvendte materiale samt graden af opfyldelse af læringsmålene.

Den interne evaluering kan f. eks. tidligt i forløbet omfatte tilrettelæggelsen af undervisningen, det psykologifaglige materiale og den anvendte pædagogik, således at lærer og elever kan foretage justeringer, så elevaktiviteten og det faglige udbytte sikres de bedste betingelser.

Ved begyndelsen af nye undervisningsforløb bør læringsmålene markeres tydeligt. Når et forløb afsluttes, kan det ligeledes være givtigt at gennemføre en test af elevernes faglige viden. Herudfra kan læreren sammen med eleverne vurdere, om læringsmålene er nået, og den enkelte elev kan selv vurdere sin egen læreproces. Hvis testen indebærer, at eleverne skal formulere sig skriftligt på dansk, skal man dog være opmærksom på, at det i

lige så høj grad er dansk skriftsproglige færdigheder, som det er psykologifaglig viden, testen måler.

I forhold til den enkelte elev har evalueringen det formative sigte, at denne får et klart billede af sit faglige standpunkts udvikling og niveau, både når det gælder læringsmål, fagligt indhold og almen studiekompetence (arbejdsmetoder, arbejdsformer). På denne baggrund vejledes eleven i, hvordan der kan foregå yderligere faglig progression.

5.2 Prøveformer

Der afholdes en mundtlig prøve på grundlag af opgaver med et ukendt bilagsmateriale. Bilagsmaterialet skal indeholde kildeangivelse. Opgaverne skal være forsynet med en overskrift og være ledsaget af vejledende underspørgsmål. En opgave inklusive bilag må maksimalt udgøre tre A4-sider. Opgaverne skal tilsammen dække de læste temaer.

Der gives 48 minutters forberedelsestid og eksaminationstiden er 24 minutter pr. eksaminand.

Eksaminationen former sig som en samtale mellem eksaminand og eksaminator.

Eleven skal til mundtlig eksamen gives mulighed for at demonstrere og anvende sin psykologiske viden i forhold til et ukendt bilagsmateriale. Dette materiale kan være cases, casestudies, avisartikler, populærvidenskabelige fremstillinger, fagpsykologiske artikler, psykologiske undersøgelser, tabeller eller andet empirisk materiale. Materialet skal have en tydelig relation til eksamensspørgsmålet, men samtidig åbne op for inddragelse af forskellige psykologiske indfaldsvinkler og perspektiveringer. Det er god praksis, at det ukendte bilagsmateriale forsynes med kildehenvisning, inkl. årstal samt foreligger i en tydelig og læselig form.

Hvis bilagsmaterialet alene er dansksproget, skal der tages hensyn til, at dette ikke er eksaminandens modersmål. Omfanget af det ukendte tekstmateriale bør derfor begrænses, så eksaminanden i forberedelsestiden også gives tid til at planlægge disponeringen af sin fremlæggelse samt overveje, hvilke psykologiske indfaldsvinkler, der kan bringes i spil i forhold til eksamensspørgsmålets problemstilling.

Eksaminator bør ligeledes forsyne bilagsmaterialet med noter af såvel sproglig som kulturel karakter, så forståelsen af materialets indhold sikres.

Det samlede prøvemateriale skal bredt dække de læste temaer.

Eksamens indhold skal afspejle de afviklede undervisningsforløb. En bred dækning af de læste temaer betyder, at der skal stilles eksamensspørgsmål indenfor disse, men ikke nødvendigvis sådan, at hvert tema repræsenteres af specifikt afgrænsede spørgsmål. Nogle temaforløb kan have et så minimalt omfang, at stoffet bedst egner sig som mulig perspektivering i andre eksamensspørgsmål.

Eksamensspørgsmål inviterer ofte til inddragelse af stof fra flere temaforløb. Dog bør hvert spørgsmål forsynes med en titel, som indikerer hvilket temaforløb, spørgsmålets psykologifaglige problemstilling som udgangspunkt relaterer sig til.

Det samlede prøvemateriale sendes til censor forud for prøvens afholdelse.

Det tilstræbes, at prøvematerialet sendes til censor, så denne har det i hænde senest én uge før prøvens afholdelse. De særlige grønlandske forhold kan dog i nogle tilfælde vanskeliggøre dette. Bemærk at censor ikke skal godkende eksamensspørgsmålene. Det er eksaminators ansvar, at eksamensspørgsmålene udformes på en sådan måde, at de læste temaer repræsenteres, samt at eleven har mulighed for at demonstrere opfyldelse af fagets læringsmål på forskellige taksonomiske niveauer. Det er god praksis, at censor inden prøvens afvikling kontakter eksaminator, hvis censor finder nogle eksamensspørgsmål uhensigtsmæssige, og det er ligeledes god praksis, at censor i dette tilfælde er behjælpelig med at justere og forbedre spørgsmålene.

Den enkelte opgave må bruges tre gange pr. eksamenshold. Bilag må bruges flere gange efter eksaminators valg.

Hvis mange elever fra et stort psykologihold skal eksamineres, kan den samme opgave anvendes op til tre gange. Det samme bilagsmateriale kan ligeledes anvendes flere gange, blot de tilhørende eksamensspørgsmål stilles i tilknytning til andre psykologiske problemstillinger, end da materialet først blev anvendt.

Alle eksamensspørgsmål til et hold skal fremlægges første eksamensdag, og den sidste eksaminand skal have mindst 3 valgmuligheder, når der trækkes eksamensspørgsmål.¹

Eksempler på eksamensspørgsmål

Som nævnt bør eksamensspørgsmål forsynes med en overskrift som indikerer, hvilken del af det faglige stof, spørgsmålet som udgangspunkt relaterer sig til. Eksamensspørgsmålet indeholder desuden underspørgsmål, som giver eksaminanden mulighed for at demonstrere sin viden på forskellige taksonomiske niveauer.

---

¹ OBS: Mens dette skrives, foreligger endnu ikke ny eksamensbekendtgørelse i forhold til gymnasireformen. Derfor skal formuleringerne måske ændres...

Nogle lærere disponerer eksamensspørgsmålet således, at eksaminanden først kort redegør for psykologisk teori eller begreber i relation til et afgrænset psykologisk emne, hvorefter det ukendte bilagsmateriale analyseres og inddrages i refleksion over psykologiske indfaldsvinkler i forhold til eksamensspørgsmålets problemstilling.

Andre lærere foretrækker at opbygge eksamensspørgsmålet således, at eksaminanden indleder med at redegøre for den psykologifaglige problemstilling i det ukendte bilagsmateriale og derefter inddrager relevant psykologisk teori i sin analyse af den psykologiske problemstilling.

Begge typer af eksamensspørgsmål giver mulighed for, at eksaminanden kan vise sine psykologifaglige kompetencer på flere taksonomiske niveauer. Læreren bør dog formulere sine eksamensspørgsmål således, at de ligger i forlængelse af den måde, der spørges og undervises på i den daglige undervisning. På den måde sikres, at eleverne er fortrolige med, hvad der forlanges for at beherske læringsmålenel ved eksamensbordet.

Det er derfor også fornuftigt at lade eleverne øve sig i eksamenslignende situationer, når den afsluttende prøve nærmer sig. Herved kan eleverne under realistiske tidsbetingelser øve sig i disponering, teorifremlæggelse, analyse etc.

Her følger nogle eksempler på eksamensspørgsmål. De to første spørgsmål indledes med teoriredegørelse – de to sidste med redegørelse for bilagets psykologiske problemstilling:

Spørgsmål 1	
<i>Overskrift</i>	Humanistisk psykologi
<i>Materiale</i>	Case om ”Sarah” Kilde: M. Fennel: <i>At overvinde lavt selvværd</i> ; Klim 2002
<i>Spørgsmål</i>	Gør rede for tankegangen i humanistisk psykologi og inddrag i den forbindelse Maslows behovsteori og Rogers begreb inkongruens. Giv en psykologiske analyse af vedlagte case om Sarah. Vurdér den humanistiske psykologis forklaringsværdi, idet du sammenligner med andre psykologiske teorier.

Spørgsmål 2	
<i>Overskrift</i>	Mediepsykologi
<i>Materiale</i>	"Computerspil får atter skyld for årsag til skoleskyderi" Information, 23.3.2009
<i>Spørgsmål</i>	Gør kort rede for nogle psykologiske teorier om virkningen af vold i medier. Analyser vedlagte artikel, idet du inddrager relevant psykologisk viden. Diskutér med udgangspunkt i relevant psykologisk viden, hvilken indflydelse unges deltagelse i online-computerspil har for deres identitetsdannelse.

Spørgsmål 3	
<i>Overskrift</i>	Udviklingspsykologi
<i>Materiale</i>	Klip fra undersøgelsen "Unge trivsel i Grønland 2004" Rapport udgives af KIIN, 2006
<i>Spørgsmål</i>	Gør rede for de psykologiske problemstillinger, som beskrives i vedlagte tekst. Inddrag din psykologiske viden om omsorgssvigt i en analyse af tekstens problemstillinger. Diskutér med inddragelse af relevant psykologisk viden, hvorfor nogle børn i Grønland bliver behandlet dårligt af voksne.

Spørgsmål 4	
<i>Overskrift</i>	Kulturpsykologi
<i>Materiale</i>	"Afslapning på Brasiliansk" Jyllands-Posten,
<i>Spørgsmål</i>	Fremdrag de psykologiske problemstillinger i vedlagte tekst. Inddrag relevant psykologisk teori om kulturmøder og kulturforskelle i en analyse af teksten. Vurdér i hvor høj grad frafaldet blandt grønlandske studerende i Danmark kan skyldes kulturforskelle.

Eksaminators rolle

Eksaminationen former sig som en samtale mellem eksaminand og eksaminator.

Det er eksaminandens eksamen, og det er eksaminandens psykologiske viden og færdigheder, som står i centrum af eksaminationen. Eksaminanden indleder typisk eksaminationen med sin besvarelse af det stillede spørgsmål, og eksaminator kan så undervejs eller efterfølgende stille spørgsmål af uddybende karakter, således at graden af eksaminandens forståelse afdækkes. Hvis eksaminanden er på vildspor, skal eksaminator gribe ind, ligesom eksaminator også gerne tydeligt må markere, hvad der er rigtigt og forkert. Eksaminationen må ikke blive hængende i fagligt stof, som eleven ikke har forstået. I dette tilfælde skal eksaminator føre samtalen over på andet relevant fagstof. Eksamen skal fokusere på det, eleven kan – ikke det, eleven ikke kan. Eksaminator må ikke undervise eksaminanden, men skal skabe rammer for at eksaminanden kan demonstrere sin psykologiske viden og evne til at indgå i en psykologifaglig dialog.

Censors rolle

Censor skal sikre, at alle eksaminander får en ensartet og retfærdig behandling og at deres præstationer bedømmes pålideligt og sagligt. Censor bedømmer sammen med eksaminator, i hvilken grad eksaminanderne honorerer fagets læringsmål, se i den forbindelse bedømmelseskriterierne i pkt. 5.3.

Under eksaminationen er censor opmærksomt lyttende og noterende, men tager normalt ikke del i samtalen mellem eksaminator og eksaminand. Censor kan dog stille enkelte uddybende og afklarende spørgsmål til eksaminanden for at sikre et præcist vurderingsgrundlag. Derudover er det censors opgave at sikre, at eksaminationstiden overholdes. Censor kan derfor markere, at en eksamination skal afsluttes.

5.3 Bedømmelseskriterier

Bedømmelsen er en vurdering af, i hvilket omfang eksaminandens præstation lever op til fagets læringsmål

Samtlige læringsmål forventes ikke opfyldt ved hver enkelt eksamination, men der anlægges ved besvarelsen af hvert eksamensspørgsmål en helhedsvurdering, hvor der lægges vægt på, at eksaminanden kan:

- a) *beskrive den givne problemstilling psykologifagligt*
- b) *analysere ved hjælp af psykologisk teori og metode*
- c) *perspektivere psykologiske problemstillinger*
- d) *strukturere og formidle psykologisk viden med brug af et fagligt begrebsapparat*
- e) *indgå i en faglig dialog.*

Der gives én karakter ud fra en helhedsvurdering.

Eksaminanden bedømmes med én karakter efter den grønlandske GGS-skala.